

Amos Oz

**Pantera
din subterană**

Traducere din ebraică și note de
ANAT SHILON

HUMANITAS
fiction

Pentru Din, Nadav, Alon și Yael

I

Am fost numit trădător de multe ori în viața mea. Prima dată s-a întâmplat când aveam doisprezece ani și trei luni și locuiam într-un cartier de la marginea Ierusalimului. Era în vacanța de vară, cu mai puțin de un an înainte ca englezii să părăsească țara și ca statul Israel să ia ființă în toiul războiului.

Într-o dimineață, pe peretele casei noastre, sub geamul de la bucătărie, au apărut cuvintele: *PROFI BOGHED SHAFEL*, adică „Profi e un trădător josnic“, scrise cu litere groase, negre.

Cuvântul „josnic“ a trezit în mine o întrebare, care mă frământă chiar și acum, când stau și scriu povestea asta. Poate oare un trădător să nu fie josnic? Iar dacă nu, de ce s-a mai obosit Cita Reznik (i-am recunoscut scrisul) să adauge cuvântul „josnic“? Și, în caz că da, în ce situații poate fi trădarea lipsită de josnicie?

Porecla „Profi“ s-a lipit de mine pe vremea când eram de-o șchioapă. E o prescurtare de la profesor,

din cauza pasiunii mele de a cerceta cuvintele. (Încă iubesc cuvintele, îmi place să le adun laolaltă, să le aranjez, să le întorc, să le combin. Cam în același fel în care iubitorii de bani se joacă răsucind monedele și bancnotele sau cum fac pasiunii de cărți de joc.)

Tata a ieșit la șase și jumătate dimineața să ia ziarul și a descoperit inscripția de sub geamul bucătăriei. La micul dejun, în timp ce întindea dulceață de zmeură pe felia de pâine neagră, a înfipt pe neașteptate cuțitul în borcan până aproape de plăsele și a spus cu vocea lui măsurată:

— Foarte frumos. Ce surpriză. Ce-a mai făcut Înălțimea Sa, ca să aibă dreptul la o asemenea onoare?

Mama a spus:

— Nu începe să-l cerți cu noaptea-n cap. Îi ajunge cât îl chinuie copiii.

Tata era îmbrăcat ca de obicei, în haine de culoare kaki, la fel ca majoritatea bărbaților din cartier pe vremea aceea. Avea vocea și mișcărilor unui om perfect conștient de faptul că are dreptate. A ridicat cu vârful cuțitului gemul gros de pe fundul borcanului, l-a întins în mod egal pe cele două jumătăți ale feliei și a spus:

— Adevărul este că în zilele noastre aproape toți folosesc cu mult prea multă ușurință cuvântul trădător. Dar cine poate fi numit trădător? Chiar așa. Un om lipsit de onoare. Un individ care, pe la

spate, în taină, pentru cine știe ce beneficiu discutabil, ajută dușmanul în defavoarea poporului său. Sau care pune umărul la distrugerea familiei sale ori a prietenilor lui. E mai dezgustător decât un uci-gaș. Și termină, te rog, de mâncat oul ăla. În ziar scrie că în Asia oamenii mor de foame.

Mama a tras spre ea farfuria mea și a terminat oul și pâinea cu dulceață, nu pentru că-i era poftă, ci doar ca să calmeze spiritele. Apoi a spus:

— Cine iubește nu trădează.

Mama nu ne-a adresat aceste cuvinte nici mie, nici tatei, ci, dacă ar fi să judecăm după direcția privirii ei, cuiului înfipt deasupra răcitorului din bucătărie, care nu avea nici un rost anume.

2

După micul dejun, părinții mei au plecat în grabă spre stația de autobuz, iar de acolo spre serviciu. Am rămas singur în casă și aveam la dispoziție un ocean de timp liber până seara, pentru că eram în vacanța de vară. Am început prin a curăța masa, punând fiecare obiect la locul potrivit, în dulapul de bucătărie, în răcitor sau în chiuvetă, pentru că-mi plăcea să stau acasă toată ziua, fără a avea nici un fel de obligații. Am spălat vasele și le-am așezat cu fața în jos pe uscător. Apoi am trecut din cameră în cameră, am tras obloanele și am închis ferestrele, asigurându-mi astfel un bârlog umbros până la căderea serii. Soarele și praful deșertului puteau dăuna cărților tatei, care acopereau pereții și printre care se aflau câteva volume rare. Am citit ziarul de dimineață, apoi l-am împăturit cu grijă și l-am așezat pe colțul mesei din bucătărie, iar broșa mamei am pus-o înapoi în sertarul ei. N-am făcut asta ca un trădător care încearcă să-și răscumpere

josnicia, ci din nevoia mea interioară de ordine. Până în ziua de azi am păstrat obiceiul de a trece în fiecare dimineață și în fiecare seară prin toată casa, pentru a pune fiecare lucru la locul său. În urmă cu doar cinci minute scriam aici despre trasul obloanelor și închiderea ferestrelor, dar m-am întrerupt deoarece mi-am amintit că trebuie să mă ridic și să închid ușa de la baie, deși poate că ea dorea să rămână deschisă. În orice caz, asta părea să spună geamătul ei în clipa în care am închis-o.

În vara aceea, tata și mama ieșeau din casă la ora opt dimineața și se întorceau la șase seara. Masa de prânz mă aștepta în răcitor și zilele îmi erau libere ca zarea. Puteam, spre exemplu, să-mi încep jocul pe covor cu un grup mic de cinci sau zece soldați ori pionieri, topografi, drumari, constructori de cazemate, apoi, încetul cu încetul, să lupt cu forțele naturii și să înving dușmani, să cuceresc depărtările, să construiesc orașe și sate și să întind între ele drumuri și șosele.

Tata era corector la o editură mică, unde mai dădea câte o mână de ajutor și la redactarea cărților. Noaptea, trupul îi era ascuns de întuneric printre rafturile pline cu cărți, iar în cercul de lumină al lămpii de pe masă pluteau numai capul său cenușiu și umerii lăsați, de parcă s-ar fi cățarat cu greutate pe poteca dintre munții de volume de pe biroul său. Stătea acolo până la trei dimineața, completând fișe și notând date pentru o carte mare

pe care o pregătea, despre istoria evreilor din Polonia. Era un om cu principii, atent, atașat cu tot sufletul ideii de dreptate. Iar mamei îi plăcea să ridice uneori paharul cu ceai pe jumătate gol și să privească prin el lumina albastră din spatele ferestrei. Alteori apropia paharul de obraz, parcă absorbind căldura atingerii lui. Era profesoară și dirigintă într-un cămin de imigranți orfani ce reușiseră să se ascundă de naziști în mânăstiri ori în sate uitate de Dumnezeu și care ajungeau acum la noi „direct din valea întunecată a umbrelor morții“, după cum se exprima mama. După care se corecta imediat:

— Ei vin din locuri în care oamenii se poartă ca lupii. Până și refugiații. Până și copiii.

Vedeam cu ochii minții satele îndepărtate, cu figuri înfricoșătoare de oameni-lupi din valea întunecată a umbrelor morții. Îmi plăceau cuvintele „întunecată“ și „vale“, pentru că imaginația mea desena imediat valea întunecată, și în ea mânăstiri cu beciuri. Îmi plăcea și expresia „umbrelor morții“, pentru că nu o înțelegeam. Când pronunțam în șoaptă cuvintele „umbrelor morții“ aproape că puteam auzi un fel de sunet surd și profund, asemănător celui emis de ultima clapă a pianului, cel mai grav dintre toate. Era un sunet care trăgea după sine o mulțime de ecouri întunecate. Ca și cum undeva se petrecuse o nenorocire, iar acum nu se mai putea face nimic.

M-am întors în bucătărie. În ziar scria că trăim o perioadă decisivă, motiv pentru care trebuie să ne mobilizăm toate forțele morale. Mai scria și că acțiunile guvernului britanic aruncă o umbră grea asupra viitorului și că poporul evreu e chemat să facă față tuturor încercărilor.

Am ieșit din casă și am privit în jur, asigurându-mă, așa cum făceau membrii mișcărilor subterane, că nu mă urmărea nimeni: vreun străin cu ochelari de soare, camuflat îndărătul paginilor unui ziar, ascuns în umbra prispei vreunei case de vizavi. Dar strada mi se păru cufundată în propriile ei probleme. Zarzavagiul construia un zid din lăzile goale. Băiatul care ajuta la băcănia fraților Sinopsky trăgea după el un cărucior care scârțâia din toate încheieturile. *Pani*¹ Ostrovska, bătrâna solitară, mătura fără încetare bucățița de trotuar din fața ușii ei, fără îndoială a treia oară deja în dimineața aceasta. Doamna doctor Gryphius, celibatară, stătea pe terasă și completa fișe – tata o încurajase să adune materiale în încercarea de a-și scrie amintirile despre evreii din orașul ei natal, Rosenheim, din Bavaria. Iar vânzătorul de gaz trecea alene în căruța lui, cu hăturile odihnindu-i-se pe genunchi, în timp ce suna din clopoțel și-i fredona calului un fel de cântec nostalgic în idiș. Stăteam nemișcat și studiam din nou, concentrat, inscripția neagră: „Profi e un trădător josnic“, în speranța că voi

---

1 Doamnă (în poloneză, în orig.).

descoperi vreun amănunt care ar putea arunca o lumină nouă asupra ei. Din grabă și de frică, Cita Reznik lăsase ultima literă din cuvântul *boghed* ne-terminată, făcând-o să semene cu un *R*. Asta transformase textul în *PROFI, BOGHER SHAFEL*, adică „Profi, un adult josnic”¹. În dimineața aceea aș fi dat tot ce aveam numai să fiu deja adult.

În felul acesta reușise să facă un *balaam*.

Domnul Zrubavel Ghihon, profesorul nostru de religie și studii iudaice, ne explicase în clasă:

— A face un *balaam*: când cineva dorește să arunce un blestem și îi iese o binecuvântare. Spre exemplu, atunci când tiranul de ministru de externe britanic, Ernest Bevin, a spus în fața parlamentului de la Londra că evreii sunt un popor încăpățânat, el a făcut, de fapt, un *balaam*.

Domnul Ghihon avea obiceiul să-și condimenteze orele cu glume care nu amuzau pe nimeni. Uneori își folosea chiar și soția ca subiect în încercările de a stârni râsul. Când a vrut, spre exemplu, să ne explice un capitol din Regi, a spus:

— Bice și scorpioni². Scorpionii sunt de o mie de ori mai răi. Eu vă chinui cu bice, dar doamna mea mă chinuie cu scorpioni.

---

1 Joc de cuvinte în limba ebraică, *boghed* (trădător) și *bogher* (matur, adult). Trebuie menționat că în alfabetul ebraic cele două litere, *dalet* (D) și *resh* (R), au formă asemănătoare.

2 Biblia, 3 Regi, 12:11.